

УДК 340.116.05(4-6ЄС)

Олександр Сергійович ПЕРЕДЕРІЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ЧИННИК МОДИФІКАЦІЙНИХ ЗМІН ПРАВОВИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВ ЄВРОПИ

Право Європейського Союзу (далі – ЄС) як цілісна і завершена система формувалося тривалий період часу, який дорівнює історії самого ЄС і процес його удосконалення триває постійно і безперервно. Досвід розбудови правової системи ЄС за останні десятиліття вказує на те, що право ЄС з кожним роком стає чим далі більш вагомим чинником впливу на розвиток національних правових систем держав Європи і світу. Сьогодні є всі підстави констатувати, що зміст засад права ЄС і його регуляторний потенціал став потужним чинником модифікаційних змін правового устрою як держав, які входять до європейського альянсу, так і інших країн світу. У зв'язку з цим науково-практичний інтерес викликають аспекти, які характеризують право ЄС саме як чинник модифікаційних трансформацій правових систем держав. З'ясувати їх і пізнати їх сутність можна шляхом розкриття впливу права ЄС на юридичну сферу суверенних держав.

Перший напрям впливу зводиться до того, що право ЄС регламентує організаційно-правові умови розвитку інтеграційних процесів у Європі як таких. Через участь у євроінтеграційних процесах держав, їх національні правові змінюються. Причиною цього є те, що на рівні внутрішнього законодавства суверенні держави змушені детально регламентувати визначені актами ЄС модальності регулювання тих чи інших відносин у різних сферах. також держави, які виявили бажання вступити в ЄС, зобов'язані трансформувати власну правову систему шляхом імплементації інститутів права ЄС у національну практику державного будівництва задля приведення економічних і політико-правових показників розвитку до рівня інших держав-членів. Сприйняття права ЄС на національному рівні суверенними державами політично збільшує їх наднаціональний вектор розвитку [1, с. 250].

Друга форма впливу права ЄС як чинника модифікаційних змін правових систем країн Європи є те, що його положення закріплюють уніфіковані для держав-членів спільні ідейні засади розвитку і функціонування правових систем держав, які є членами ЄС, або намагаються вступити до Союзу у подальшому. У правничій термінології ідейні засади функціонування наддержавної правової системи ЄС отримали назву «універсальні цінності». Універсального характеру таким цінностям надає те, що вони нормативно закріплюються на наддержавному рівні у правових актах ЄС, а їх реальне втілення і забезпечення відбувається на рівні функціонування і розвитку національних правових систем держав-членів як самого ЄС, так і інших країн, що беруть участь у процесах європейської інтеграції.

Вичерпного переліку універсальних цінностей ЄС не існує. Разом із тим, орієнтуючись на положення ст. 2 Розділу I Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) від 07.02.1992 р. універсальними цінностями ЄС є: людська гідність, свобода, демократичний державний устрій, рівність перед законом, правова держава, права людини, права осіб, що належать до національних, релігійних і інших категорій меншин [2]. Доцільно зазначити, що категорія «цінність» у правовій доктрині ЄС є неоднозначним поняттям і у нього закладаються різні змісти. Але формальне закріплення зазначеної категорії в установчих документах ЄС має на меті підкреслити, що європейська інтеграція та створені у її результаті універсальні правові канони мають відповідати ідеалам моралі та ні в якому разі не суперечити їй [3, с. 248]. Універсальні цінності, які виробило право ЄС поступово набувають значення основоположних засад трансформації правового устрою для інших держав Європи, які не є членами ЄС. Так, країни світу, уклавши з ЄС угоду про асоціацію (Грузія, Молдова, Україна) або угоду про налагодження асоціації (Туреччина, Республіка Чилі) офіційно взяли на себе зобов'язання цінувати базові постулати права ЄС та активно їх імплементувати у функціонування національних правових систем і практику державного будівництва. Зокрема, у відповідності до Угоди про асоціацію між Україною і ЄС дотримання українською стороною цінностей ЄС є запорукою зближення сторін і залучення України до участі у європейських політиках [4]. Виконання зазначеного зобов'язання є

багатоступеневим завданням, що передбачає впровадження нових стандартів функціонування всіх компонентів правової і економічної системи держави. Так, напрями трансформації правової системи України у зв'язку з імплементацією Угоди про асоціацію з ЄС нараховують 1943 пункти і визначені у спеціальному урядовому документі [5]. Незважаючи на певну проблематику сприйняття деякими національними правовими системами держав світу універсальних загальноєвропейських правових цінностей, право ЄС чим далі більше впливає на правові системи держав світу і стверджує власний екстериторіальний характер.

У додаток до наведеного вище, доцільно акцентувати увагу також на тому, що право ЄС потенційно впливає на ідеологічну компоненту національних правових систем держав Європи. Правові засади створення і функціонування ЄС, юридична універсалізація та юридичне закріплення цінностей ЄС, спільні стандарти правозахисної діяльності поступово сприяли формуванню специфічної загальноєвропейської правової ідеології. Основоположним її елементом стала ідея недоторканості, непорушення, верховенства основних прав і свобод людини, які закріплені у Європейській конвенції з прав людини та прецедентній практиці Європейського Суду з прав людини, відсутність кордонів [6, с. 21].

Окрім зазначеного, право ЄС має безпосередній вплив на національні правові системи держав-членів і держав, які тісно співпрацюють з ЄС на умовах асоціації в частині встановлення на законодавчому рівні уніфікованих для держав-членів стандартів технічного регулювання виробництва і оцінки якості продукції, організації ринку товарів та послуг, правила економічної конкуренції. На сьогодні система технічного регулювання в ЄС передбачає усунення технічних бар'єрів у торгівлі і чітку систему вимог до безпечності і якості продукції, які містяться у технічних регламентах ЄС. Сприйняття норм технічного регулювання виробництва і оцінки якості продукції ЄС відбувалося у багатьох державах, які виходили на загальноєвропейський ринок. Цьому у більшості випадків передувало укладення з ЄС Угоди про оцінку відповідності та взаємну прийнятність промислових товарів (Угода АСАА). Цим шляхом йшли такі держави як Японія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Швейцарія, Ізраїль [7]. У ст. 57 Угоди про асоціацію передбачено, що у перспективі Україна має укласти з таку угоду з ЄС. Підписання документу дало б змогу національній продукції вільно просуватись на внутрішньому ринку ЄС без додаткового проведення процедур оцінки відповідності якості. Це зумовило б значні трансформаційні зміни на рівні системи національного законодавства, а особливо – сприяло б трансформації системи нормативно-технічного регулювання якості продукції, стало чинником прискорення модернізації національної економіки.

Зазначене вище підтверджує, що право ЄС є на сьогодні платформою для модифікаційних змін національних правових систем європейських держав. Це обумовлюється не лише особливостями його змісту і міждержавним характером дії, а й намаганням європейських держав стати членом ЄС і адаптувати правові стандарти організації суспільного життя до національної практики державотворення. Пріоритети трансформації правової системи України, які сформульовано в Угоді про асоціацію між Україною і ЄС, передбачають системну роботу задля ефективності інноваційних перетворень всіх елементів національної правової системи. Результативність їх проведення багато у чому залежить від політичної волі керівництва держави системно проводити на національному рівні комплексні реформи у державі.

Список бібліографічних посилань

1. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Харків : Право, 2013. 760 с.
2. Договор о Европейском Союзе от 7 февраля 1992 г. // Европейский Союз: основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / С. Ю. Кашкин, О. Е. Кутафин, А. О. Четвериков ; пер. с англ. А. О. Четвериков ; под ред. С. Ю. Кашкина. М. : ИНФРА, 2008. С. 166–210.
3. Степанова О. Г. Пріоритети правоохоронної діяльності держави як члена Європейського Союзу (теоретико-правовий аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2014. № 1106, вип. 17. С. 247–249.
4. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : закон України від 16.09. 2014 № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
5. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 52.
6. Войтанович О. Трансформація правової ідеології в Україні в контексті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Юридична Україна*. 2014. № 10. С. 20–26

7. Технічне регулювання в ЄС // Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії : офіц. сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/Ukraine+-+EU+export-import+helpdesk+/Non-tariff+regulation/Technical+Regulation> (дата звернення: 01.03.2019)

Одержано 07.03.2019

УДК 343.98

Станіслав Ігорович ПЕРЛІН,

*кандидат юридичних наук,
директор Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України*

ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИЧНИХ ПЕРІОДІВ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ЕКСПЕРТНОЮ СЛУЖБОЮ МВС УКРАЇНИ

Найбільший обсяг завдань щодо техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів поліції щодо розкриття та розслідування злочинів в Україні завжди покладался на відповідні відомчі науково-технічні підрозділи. Історично склалося так, що саме їхні фахівці забезпечували технічний супровід слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Постійно розширювалось і коло судово-експертних досліджень, що ними проводились.

На нашу думку, сьогодні вже є можливість вести мову не просто про процес розвитку експертно-криміналістичних підрозділів системи МВС України, а про його систематизацію на підставі виокремлення найбільш значущих періодів їх функціонування. Пропонуємо визначити чотири основні етапи: 1) дорадянський (до 1917 року); 2) радянський етап (з 1917 до 1991 року), що поділяється на довоєнний і післявоєнний періоди; 3) пострадянський етап (з 1991 до 2015 року); 4) етап сучасного розвитку (з 2015 року і дотепер).

Дорадянський етап характеризується створенням умов для організації спеціалізованих установ експертно-криміналістичного забезпечення кримінальної юстиції, коли початок поліцейським криміналістичним установам поклали відповідні довідково-реєстраційні підрозділи. Даному етапу, по-перше, був притаманний розвиток спеціальних галузей знань (техніко-криміналістичне дослідження документів, судово фотографія, балістичні дослідження, антропометричні і дактилоскопічні дослідження та деякі інші). По-друге, він характеризується виникненням нових підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення поліції, таких, наприклад, як антропометричний кабінет при Київській міській розшуковій поліції, дактилоскопічне бюро, довідково-реєстраційне бюро тощо. По-третє, на цьому етапі діяльність криміналістичних підрозділів поліції в більшості була спрямована на вирішення завдань розшуку, реєстрації та ідентифікації злочинців, а також знарядь злочину й інструментів для його вчинення.

Слід відзначити, що саме на дорадянському етапі відбулося започаткування використання наукових здобутків у криміналістиці, коли досягнення в різних спеціальних галузях науки і техніки замінили застарілі прийоми і методи, що використовувалися не завжди обізнаними в цьому особами.

Радянський етап (з 1917 до 1991 року) найбільш широко досліджений у науковій літературі. Переважно його прийнято поділяти на довоєнний і післявоєнний періоди.

У цілому довоєнний період радянського етапу розвитку експертних установ МВС України може бути охарактеризований таким чином: 1) подоланням негативних наслідків громадянської війни на початку довоєнного періоду, а саме наслідків руйнування кабінетів судової експертизи та довідково-реєстраційних бюро, знищення дактилоскопічних картотек злочинців, зменшення кваліфікованих кадрів, нестачі спеціальної літератури і таке інше; 2) відновленням і розвитком зруйнованих інституцій. Наприклад, було утворено Центральне реєстраційно-дактилоскопічне бюро Головного управління міліції та введено дактилоскопічну реєстрацію на місцях; 3) початком унормування діяльності криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ, розробленням нормативно-методичної бази організації їх діяльності; 4) законодавчим закріпленням використання спеціальних знань у доказуванні; 5) підготовкою спеціалістів і комплектуванням